

Nr 83

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av 27 § 1 mom. B. värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967); given Stockholms slott den 22 februari 1957.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag om ändrad lydelse av 27 § 1 mom. B. värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967).

GUSTAF ADOLF

Torsten Nilsson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen redogöres för vissa tilltänkta åtgärder för att ernå bättre överensstämmelse mellan tidpunkterna för avläggandet av kvalificerad slutexamen vid civila läroanstalter och inryckning till första tjänstgöring vid armén. I anslutning härtill föreslås sådan ändring i värnpliktslagen att Konungen skall äga förordna om minskning av tiden för första tjänstgöring med högst sju dagar i fråga om armén tilldelade värnpliktiga, vilka uttagits för underbefälsutbildning. Minskningen av utbildningstiden avses skola kompenseras genom en motsvarande avkortning av det sedvanliga övningsuppehållet under sommaren.

FÖRSLAG

till

Lag om ändrad lydelse av 27 § 1 mom. B. värnpliktslagen
den 30 december 1941 (nr 967)

Härigenom förordnas att 27 § 1 mom. B. värnpliktslagen den 30 december 1941¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

27 §.

27 §.

I. De värnpliktigas utbildningstid

B. Följande för underbefäls- eller underofficersutbildning uttagna värnpliktiga äro skyldiga att enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar fullgöra tjänstgöring enligt vad nedan sägs:

a) värnpliktig tilldelad armén eller kustartilleriet:

den som uttagits för underbefälsutbildning en första tjänstgöring om trehundraatjugufyra dagar samt tre repetitionsövningar, envar om trettio dagar, och

den som uttagits för underofficersutbildning en första tjänstgöring och fortsatt tjänstgöring om sammanlagt högst fyrahundrafemtio dagar samt tre repetitionsövningar, envar om trettio dagar;

b) värnpliktig tilldelad — — — femhundrafyrtio dagar; samt

c) värnpliktig tilldelad — — — femhundrafyrtio dagar.

Värnpliktig som — — — högst etthundraåttio dagar.

I. De värnpliktigas utbildningstid

B. Följande för underbefäls- eller underofficersutbildning uttagna värnpliktiga äro skyldiga att enligt de närmare bestämmelser Konungen meddelar fullgöra tjänstgöring enligt vad nedan sägs:

a) värnpliktig tilldelad armén eller kustartilleriet:

den som uttagits för underbefälsutbildning en första tjänstgöring om trehundraatjugufyra dagar samt tre repetitionsövningar, envar om trettio dagar, dock att Konungen, vad angår värnpliktiga tilldelade armén, äger förordna om minskning av tiden för första tjänstgöringen med högst sju dagar, och

den som uttagits för underofficersutbildning en första tjänstgöring och fortsatt tjänstgöring om sammanlagt högst fyrahundrafemtio dagar samt tre repetitionsövningar, envar om trettio dagar;

b) värnpliktig tilldelad — — — femhundrafyrtio dagar; samt

c) värnpliktig tilldelad — — — femhundrafyrtio dagar.

Värnpliktig som — — — högst etthundraåttio dagar.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1958.

¹ Senaste lydelse, se 1954:479.

*Utdrag ur protokollet över försvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 22 februari 1957.*

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, PERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LINDHOLM, NÄSGÅRD, KLING.

Chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Nilsson, anmäler efter gemensam beredning med chefen för ecklesiastikdepartementet fråga om viss ändring i värnpliktslagen och anför därvid följande.

Enligt 27 § värnpliktslagen (SFS 1954:479) utgör *utbildningstiden för värnpliktiga vid armén* i allmänhet 394 dagar, vilken tjänstgöring skall fullgöras med en första tjänstgöring om 304 dagar och tre repetitionsövningar, envar om 30 dagar. Konungen äger dock förordna om minskning av tiden för första tjänstgöringen och därmed av den sammanlagda tjänstgöringstiden med högst 14 dagar. De armén tilldelade värnpliktiga, som uttagits för underbefälsutbildning, är skyldiga att fullgöra en första tjänstgöring om 324 dagar samt likaledes tre repetitionsövningar om vardera 30 dagar. Värnpliktig, som genomgått befälsutbildning eller, utan att hava genomgått sådan utbildning, krigsplacerats såsom befäl, kan därjämte åläggas att i anslutning till repetitionsövning fullgöra befälsövning, omfattande tio dagar.

I den föreskrivna tjänstgöringen skall inräknas tider för vederbörligen anbefallda övningsuppehåll. För flertalet värnpliktiga vid armén omfattar övningsuppehållen, förutom en kortare ledighet vid midsommar, ett längre uppehåll under jul- och nyårshelgerna samt ett under sommaren, det sistnämnda med en längd av 14 dagar.

Den nu gällande utbildningstiden för värnpliktiga har bestämts i huvudsak efter beslut av 1952 års riksdag (prop. 177; L²U 31; rskr. 137). Den förut omnämnda möjligheten för Konungen att förordna om minskning av tiden för första tjänstgöring med högst 14 dagar har tillkommit efter beslut av 1953 års riksdag (prop. 220; L²U 41; rskr. 422).

In- och uttryckningstiderna för första tjänstgöringen vid armén behandlades i förenämnda proposition 1952:177. I anslutning härtill har alltsedan år 1952 i detta hänseende gällt i huvudsak följande beträffande de förut nämnda kategorierna värnpliktiga vid armén. Ur utbildningssynpunkt är det lämpligt att båda grupperna värnpliktiga avslutar första tjänstgöringen samtidigt. Uttryckningen bör ske på våren, och då viss tid

bör förflyta mellan de värnpliktigas utryckning samt inryckningen för de värnpliktiga, som skall fullgöra repetitionsövning under våren, bör utryckningen från första tjänstgöringen lämpligen ske omkring mitten av mars. Till följd härav måste inryckningen till samma tjänstgöring ske omkring mitten av maj det nästföregående året såvitt angår värnpliktiga i allmänhet samt 20 dagar tidigare för de underbefälsuttagna.

Den sålunda bestämda inryckningstiden för underbefälsuttagna har medfört svårigheter för studenter m.fl. som uttagits till underbefälsutbildning att påbörja sin första tjänstgöring under examensåret. I anledning härav verkställdes under våren 1954 inom försvarsdepartementet vissa utredningar beträffande frågan hur en bättre överensstämmelse skulle kunna åstadkommas mellan tidpunkterna för avläggandet av kvalificerad slutexamen vid civila läroanstalter och för studenters m. fl. inryckning till första tjänstgöring såsom värnpliktiga vid armén. För ändamålet organiserades en kommitté, i vilken ingick representanter för försvars- och eklestastikdepartementen, arméstaben, centrala värnpliktsbyrån, arbetsmarknadsstyrelsen, universitetskanslersämbetet, överstyrelsen för de tekniska högskolorna, överstyrelsen för yrkesutbildning och Sveriges förenade studentkårer.

I skrivelse den 18 augusti 1954 till chefen för försvarsdepartementet föreslog kommittén dels vissa åtgärder, som borde vidtagas med verkan från och med år 1955, dels ock fortsatta utredningar angående vissa åtgärder på längre sikt.

I enlighet med kommitténs förslag i förstnämnda hänseende företogs för år 1955 en allmän tidigareläggning av den muntliga studentexamensperiodens början från den 3 maj till den 25 april, varjämte tillfälle bereddes de till underbefälsutbildning uttagna abiturienterna att avlägga studentexamen i en tidigare omgång. Vidare tilldelades underbefälsuttagna värnpliktiga i möjligaste mån vissa utbildningsenheter med senare inryckningstid. Härigenom kunde samtliga ordinarie elever i de allmänna läroverken inrycka till första tjänstgöring samma år som studentexamen avlagts. För privatister som uttagits till underbefäl eller värnpliktiga i allmänhet var detta däremot icke möjligt.

För år 1956 och 1957 har efter överläggningar mellan arméledningen och andra berörda myndigheter vidtagits i huvudsak samma åtgärder som för år 1955, dock har anordnandet av muntlig studentexamen i en tidigare omgång för underbefälsuttagna abiturienter ansetts icke lämpligen bära ifrågakomma. För att likväl bereda flertalet underbefälsuttagna studenter tillfälle att påbörja första tjänstgöring under examensåret har dessa i ökad omfattning placerats vid utbildningsenheter med senare inryckningstid. Sistnämnda åtgärd har emellertid bedömts kunna vidtagas endast för åren 1956 och 1957, varför på längre sikt andra lösningar måste sökas.

Den förut omnämnda kommittén föreslog, att för åstadkommande av en definitiv och generell lösning särskilda utredningar skulle företagas av skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning angående möjligheterna av en allmän tidigareläggning av examensperioderna samt av chefen för armén angående möjligheterna att senarelägga inryckningstiden för samtliga underbefälsuttagna värnpliktiga genom en förkortning av sommaruppehållet och eventuellt även av uppehållet vid jul—nyår.

Sedan Kungl. Maj:t i december 1955 uppdragit åt berörda myndigheter att verkställa angivna utredningar och framlägga förslag rörande de åtgärder, som borde vidtagas för att på längre sikt åstadkomma bättre överensstämmelse mellan tidpunkterna för avläggandet av kvalificerad slutexamen vid civila läroanstalter och för inryckning till första tjänstgöring såsom värnpliktig vid armén, inkom myndigheterna under sommaren 1956 med utredningar och förslag i ärendet. Av vad myndigheterna därvid anförde må här återges följande.

Skolöverstyrelsen förklarar att överstyrelsen är beredd att genom minskning av censorskontrollen söka sammanpressa tiden för den muntliga studentexamen så, att samtliga till underbefälsutbildning uttagna värnpliktiga kommer att utexamineras senast den 15 maj. Överstyrelsen har i detta syfte tillkallat fyra sakkunniga för att utarbeta och framlägga förslag till genomförande av en dylik muntlig studentexamen med minskad censorskontroll. Avsikten är att examen skall påbörjas under sista veckan av april och för samtliga lärjungar vara avslutad omkring den 20 maj. — Genom de åtgärder som överstyrelsen tidigare vidtagit och de nya åtgärder som överstyrelsen nu är beredd att genomföra kommer såväl den skriftliga som den muntliga studentexamen att förläggas två å tre veckor tidigare än fallet var före år 1949. Överstyrelsen anser sig därmed ha nått gränsen för vad som ur pedagogiska och hygieniska synpunkter kan anses försvarligt. Varje ytterligare försämring av studentexamens inplacering i läsåret skulle kunna få allvarliga konsekvenser för abiturienternas studie- och examensresultat.

Överstyrelsen för yrkesutbildning anför att förevarande fråga synes vara aktuell praktiskt taget endast för de högre tekniska läroverkens gymnasier och för handelsgymnasierna. En tidigareläggning av examensperioderna, vilken i så fall skulle ske genom att höstterminen påbörjades tidigare än nu, kan genomföras endast under förutsättning att motsvarande sker för de högre allmänna läroverken. — Enligt de militära myndigheternas beräkningar skulle vid oförändrad uttagningsprocent från tekniska gymnasier och handelsgymnasier år 1956 uttagas cirka 450 elever till underbefälsutbildning. För år 1965 beräknas motsvarande tal till cirka 600. Vid de överläggningar, som överstyrelsen haft i ärendet, har emellertid från de militära myndigheterna utlovats, att cirka 350 av dessa elever skall få fullgöra sin värnplikt vid utbildningsförband med senare inryck-

ningstid. Det antal, som skulle nödgas att begära anstånd med värnplik- tens fullgörande, kommer härigenom att reduceras högst betydligt.

Chefen för armén föreslår, att följande åtgärder vidtages. Inrycknings- tiden för samtliga underbefälsuttagna värnpliktiga vid armén senare- lägges en vecka. Den härigenom förlorade utbildningstiden kompenseras genom att sommaruppehållet avkortas från 14 till 7 dagar. Värnpliktiga, som avlägger studentexamen eller annan kvalificerad slutexamen vid vissa angivna läroanstalter, medges att inställa sig till tjänstgöring andra dagen efter examens avläggande, dock senast åttonde dagen efter ordinarie in- ryckningsdag. Underbefälsuttagna värnpliktiga, som avlägger kvalificerad slutexamen vid skolor, lydande under överstyrelsen för yrkesutbildning, fördelas i första hand till tjänstgöring vid vissa förband och skolor med senare inryckning än vad som gäller för huvuddelen av de för underbe- fälsutbildning vid armén uttagna värnpliktiga.

Departementschefen

Alltsedan genomförandet av 1952 års ändringar i värnpliktslagen har inryckningstiden för flertalet underbefälsuttagna värnpliktiga vid armén varit bestämd till omkring den 25 april. Tiden för inryckningen är betingad av utbildnings- och arbetsmarknadsskäl.

För värnpliktiga studenter och vissa andra, som avlagt kvalificerad slutexamen vid högre skolor, har inryckningstiden medfört vissa olägen- heter. I den mån sådana värnpliktiga, uttagna för underbefälsutbildning, icke placerats vid utbildningsenhet med annan inryckningstid än den an- givna, har de nämligen i viss utsträckning icke kunnat rycka in till första tjänstgöring förrän året efter det studentexamen eller annan slutexamen avlagts. Detta har givetvis kunnat medföra nackdelar för dem, som avsett att fortsätta med akademiska studier eller annan vidareutbildning.

Såsom framgår av den tidigare lämnade redogörelsen har ifrågavarande problem varit föremål för utredning av en särskild kommitté inom för- svarsdepartementet. För åren 1955—57 har, i anslutning till förslag av kommittén, särskilda åtgärder vidtagits för att komma till rätta med problemet. Sålunda har man försökt att i möjligaste mån placera ifråga- varande underbefälsuttagna värnpliktiga vid utbildningsenheter med senare inryckningstid än den som gäller för de underbefälsuttagna i allmänhet. Sådan åtgärd är emellertid i längden icke tillfyllest. Vidare har den munt- liga studentexamensperiodens början tidigare lagts och försök gjorts att låta underbefälsuttagna abiturienter avlägga studentexamen tidigare än deras kamrater. Någon helt tillfredsställande lösning har emellertid hit- tills icke uppnåtts.

Åt chefen för armén, skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesut- bildning uppdrogs år 1955 att inkomma med förslag till definitiv lösning av frågan. I anledning härav har skolöverstyrelsen för sin del förklarat

sig beredd att arrangera den muntliga studentexamen så att till underbefälsutbildning uttagna värnpliktiga kan utexamineras senast den 15 maj. Chefen för armén å sin sida har föreslagit att flertalet av de underbefälsuttagna värnpliktiga vid armén skulle inrycka sju dagar senare än nu är fallet eller alltså tretton dagar före de värnpliktiga i allmänhet. Då utryckningen för de underbefälsuttagna förutsättes alltjämt skola ske samtidigt med utryckningen för övriga värnpliktiga, bör emellertid enligt arméchefen den sålunda förkortade utbildningstiden för underbefälseleverna kompenseras genom att sommaruppehållet avkortas med lika många dagar. De underbefälsuttagna värnpliktiga, som avlägger studentexamen eller annan kvalificerad slutexamen samma år som inryckningen, skulle vidare liksom nu kunna medges anstånd med inryckningen två dagar efter examens avläggande, dock längst under åtta dagar. Enligt arméchefens förslag skulle således inryckningen för ifrågavarande värnpliktiga kunna förskjutas högst femton dagar i förhållande till den nu gällande allmänna inryckningstiden eller, med utgångspunkt i den 25 april såsom normal inryckningsdag, till den 10 maj.

En samordning av inryckningstiden för de underbefälsuttagna vid armén och tidpunkten för studentexamens avläggande synes i princip kunna ske i enlighet med de riktlinjer, som angivits av skolöverstyrelsen och chefen för armén. Med de föreslagna åtgärderna skulle således de underbefälsuttagna abiturienter, som avlägger studentexamen senast den 9 maj, kunna inrycka till första tjänstgöring samma år som examen avlägges. De värnpliktiga, som avlägger studentexamen under tiden den 10—den 15 maj, skulle emellertid enligt angivna förslag vara nödsakade att, i förekommande fall efter ansökan om anstånd, rycka in till första tjänstgöring först året efter det examen avlagts. Då denna ordning icke syntts tillfredsställande har jag med chefen för ecklesiastikdepartementet överenskommit om en lösning efter följande linjer. Den tidpunkt, då de underbefälsuttagna senast skall kunna avlägga studentexamen, bestämmes till den 12 maj eller således tre dagar tidigare än den av skolöverstyrelsen i detta hänseende föreslagna tidpunkten. Inryckningstiden för de underbefälsuttagna värnpliktiga förskjutes med tre dagar utöver vad chefen för armén föreslagit; samtidigt sker en motsvarande förskjutning av inryckningen för de värnpliktiga i allmänhet liksom av utryckningen för båda värnpliktskategorierna. Den sista möjliga dagen för inryckning till första tjänstgöring för underbefälseleverna skulle då bli den 13 maj. Genom denna lösning kan således — även om därigenom vållas vissa olägenheter, jämfört med vad arméchefen och skolöverstyrelsen föreslagit — alla till underbefälsutbildning vid armén uttagna studenter vid de under skolöverstyrelsen lydande läroanstalterna inrycka till första tjänstgöring samma år som studentexamen avlägges.

Den nu skisserade ordningen bör tillämpas från och med år 1958.

I anslutning till vad sålunda överenskommits har Kungl. Maj:t, på förslag av chefen för ecklesiastikdepartementet, den 18 januari 1957 föreskrivit, att studentexamen för under skolöverstyrelsen hörande läroanstalters egna lärjungar från och med år 1958 skall anordnas så, att examen är avslutad senast den 12 maj för sådana lärjungar, vilka såsom värnpliktiga uttagits för utbildning till underbefäl vid armén och vilka avses skola inställa sig till första tjänstgöring såsom värnpliktiga senast den 13 maj examensåret.

För elever vid skolor, som lyder under överstyrelsen för yrkesutbildning, har någon fullständig lösning av ifrågavarande problem icke varit möjlig att åstadkomma. Emellertid torde olägenheterna med en inryckning till första tjänstgöring först året efter det slutexamen avlagts icke göra sig gällande för dessa elever med samma styrka som för studenterna. Härtill kommer att, såsom framgår av den tidigare redogörelsen, flertalet av de underbefälsuttagna eleverna vid dessa skolor kan beräknas få fullgöra sin värnplikt vid utbildningsenheter med senare inryckning än den som gäller för de underbefälsuttagna i allmänhet. Med hänsyn till nu anmärkta förhållanden synes ytterligare åtgärder för åstadkommande av samordning mellan tidpunkten för inryckning till första tjänstgöring och tiden för slutexamens avläggande icke vara påkallade för eleverna vid dessa skolor.

Såsom framgår av det anförda föreslår jag att flertalet underbefälsuttagna värnpliktiga vid armén, vilka nu rycker in tjugo dagar före värnpliktiga i allmänhet, från och med nästa år skall inrycka först tretton dagar före de övriga värnpliktiga. Utryckningen för de underbefälsuttagna avses emellertid allt fortfarande skola ske samtidigt med de värnpliktiga i allmänhet. Då den effektiva utbildningstiden för underbefälsleverna icke kan förkortas utan menliga följder för utbildningsresultatet bör, såsom arméchefen föreslagit, tiden för sommarövningsuppehållet, nu i allmänhet fjorton dagar, för de underbefälsuttagna avkortas med sju dagar.

Enligt 27 § 1 mom. B. värnpliktslagen är armén tilldelad värnpliktig, som uttagits för underbefälsutbildning, skyldig att fullgöra första tjänstgöring om 324 dagar, däri inräknat tider för vederbörligen anfallda övningsuppehåll. Mitt förenämnda förslag till senareläggning av inryckningstiden innebär, att tiden för ifrågavarande första tjänstgöring, räknat från inryckningsdag till utryckningsdag, minskas med sju dagar eller således till 317 dagar. Den härför erforderliga ändringen i värnpliktslagen torde lämpligen böra göras så, att Konungen erhåller bemyndigande att förordna om minskning av tiden för första tjänstgöringen för de underbefälsuttagna vid armén med högst sju dagar.

I enlighet med det anförda har inom försvarsdepartementet upprättats *förslag till lag om ändrad lydelse av 27 § 1 mom. B. värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967)*.

Åberopande vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

antaga inom försvarsdepartementet upprättat förslag till lag om ändrad lydelse av 27 § 1 mom. B. värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967).

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet :

Anders Broberg